

Ryzyko dysleksji u dzieci z klas 0-3

Termin „**ryzyko dysleksji**” wprowadziła do polskiej literatury psychologicznej prof. **Marta Bogdanowicz** w 1993r. Stosuje się go wobec dzieci w **wieku przedszkolnym** wykazujących wybiórcze zaburzenia w rozwoju psychoruchowym, które mogą stać się przyczyną późniejszych trudności w czytaniu i pisaniu. Termin ten stosuje się również wobec uczniów na **wczesnym etapie edukacji**, którzy napotykają na pierwsze – lecz nasilone – trudności w nauce, pomimo inteligencji w normie, dobrze funkcjonujących narządów zmysłów, właściwej opieki wychowawczej i dydaktycznej w domu i w szkole. **Dziecko ryzyka dysleksji** nie musi stać się uczniem dyslektycznym, jeśli dostatecznie wcześnie rozpozna się jego potrzeby i zareaguje na nie.

Poniżej zostaną przedstawione (za M. Bogdanowicz) **objawy ryzyka dysleksji**, które mogą zostać rozpoznane przez rodziców dzieci uczęszczających do klas 0-3. Im więcej symptomów występuje u danego dziecka, tym większe prawdopodobieństwo ryzyka dysleksji.

Klasa 0 (6-7 lat)

Motoryka duża:

- obniżona sprawność ruchowa, która objawia się tym, że dziecko: słabo biega, skacze, ma trudności z wykonywaniem ćwiczeń równoważnych, takich jak chodzenie po linii, stanie na jednej nodze;
- ma trudności z uczeniem się jazdy na nartach, łyżwach, rowerze.

Motoryka mała:

- mała sprawność manualna, dla której charakterystyczne są: trudności z wykonywaniem precyzyjnych ruchów w zakresie samoobsługi np. z zawiązywaniem sznurowadła na kokardkę, z używaniem widelca, nożyczek;
- trudności z opanowaniem prawidłowych nawyków ruchowych podczas rysowania i pisania (np. nieprawidłowy chwyt przyrządu do pisania);

Koordinacja wzrokowo-ruchowa:

- trudności z rzucaniem i chwytaniem piłki;
- trudności z rysowaniem szlaczków;
- trudności z odtwarzaniem złożonych figur geometrycznych (np. rysowaniem rombu w wieku 6-7 lat).

Funkcje wzrokowe:

- trudności z wyróżnianiem elementów z całości, a także ich syntetyzowaniem w całość, np. podczas budowania według wzoru konstrukcji z klocków, układania mozaiki;
- trudności z wyodrębnianiem szczegółów różniących dwa obrazki;
- trudności z odróżnianiem kształtów podobnych (np. figur geometrycznych, liter m-n. t-ł) lub identycznych, lecz inaczej położonych w przestrzeni (np. liter p-g-b-d).

Funkcje językowe:

- wadliwa wymowa;
- przekręcanie trudnych wyrazów (przestawianie głosek i sylab, asymilacja głosek, np. sosa lub szosza);
- błędy w budowaniu wypowiedzi, błędy gramatyczne;
- trudności z poprawnym używaniem wyrażen przyimkowych obrazujących stosunki przestrzenne (nad-pod, za-przed, wewnątrz-na zewnątrz);
- trudności z różnicowaniem podobnych głosek (np. z-s, b-p, k-g) w porównywanych słowach np. koza-kosa;
- mylenie nazw zbliżonych fonetycznie;
- trudności z dokonywaniem operacji na cząstkach fonologicznych (sylabach, głoskach) w takich zadaniach, jak wydzielenie sylab i głosek ze słów, ich syntetyzowaniem (zaburzenia analizy i syntezy głoskowej i sylabowej);
- trudności z analizowaniem struktury fonologicznej słów (np. w poleceniach typu odszukaj słowa ukryte w nazwie "lewkonია"), rozpoznawaniem i tworzeniem rymów i aliteracji (np. w poleceniach typu: wymyśl rym do słowa

"mama", które słowa się rymują "Tomek-Adam-domek", a które słowo brzmi inaczej; które słowa brzmią podobnie "kolejka-pociąg-kolega");

- trudności z zapamiętywaniem wiersza, piosenki, więcej niż jednego polecenia w tym samym czasie;
- trudności z zapamiętywaniem nazw;
- trudności z zapamiętywaniem materiału uszeregowanego w serie i sekwencje, takiego jak nazwy dni tygodnia, pór roku, sekwencji czasowej: wczoraj-dziś-jutro i sekwencji cyfr w szeregach 4-cyfrowych.

Lateralizacja:

- brak ustalenia ręki dominującej; dziecko nadal jest oburęczne.

Orientacja w schemacie ciała i przestrzeni:

- opóźnienie, objawiające się tym, że dziecko: ma trudności ze wskazywaniem na sobie części ciała, gdy określa terminami prawe-lewe, nie umie określić kierunku na prawo i na lewo od siebie (np. drzwi na prawo).

Orientacja w czasie:

- zaburzenia dotyczące trudności z określaniem pór roku i dnia.

Czytanie:

- nasilone trudności w nauce czytania, dla których charakterystyczne jest to, że dziecko czyta bardzo wolno, głównie głoskuje i nie zawsze dokonuje poprawnie wtórnej syntezy, przekręca wyrazy;
- nie rozumie przeczytanego zdania.

Pisanie:

- można zaobserwować, że dziecko: często pisze litery i cyfry zwierciadlanie, odwzorowuje wyrazy, zapisując je od strony prawej do lewej.

Wiek szkolny (klasy 1-3)

Motoryka duża:

- słaba sprawność ruchowa całego ciała, która objawia się tym, że dziecko ma trudności z opanowaniem jazdy na hulajnodze, dwukołowym rowerze, wrotkach, łyżwach, nartach;

- niechętnie uczestniczy w zabawach ruchowych i lekcjach w-f-u.

Motoryka mała:

- obniżona sprawność ruchowa rąk – dziecko nie opanowało w pełni czynności samoobsługowych związanych z ubieraniem się, myciem i jedzeniem (nożem i widelcem).

Koordynacja wzrokowo-ruchowa:

- trudności w rzucaniu do celu i chwytaniu;
- niechęć do rysowania i pisania;
- nieprawidłowy sposób trzymania ołówka i długopisu - dziecko zbyt mocno przyciska narzędzie, przez co ręka szybko się męczy;
- trudności z rysowaniem szlaczków w liniaturze zeszytu, odtwarzaniem złożonych figur geometrycznych;
- dziecko brzydko rysuje (poziom wykonania nieadekwatny do wieku życia) i niestarannie pisze;
- dziecko pisze wolno.

Funkcje wzrokowe:

- trudności z wyróżnianiem elementów z całości i/lub ich syntetyzowaniem w całość, np. podczas budowania według wzoru konstrukcji z klocków;
- trudności z wyodrębnieniem szczegółów różniących dwa obrazki;
- trudności z odróżnianiem kształtów podobnych (np. liter m-n, t-ł) lub identycznych, lecz inaczej położonych w przestrzeni (np. liter p-g-b-d).

Funkcje językowe:

- wadliwa wymowa;
- przekręcanie złożonych wyrazów (przestawianie głosek i sylab, asymilacje głosek);
- używanie sformułowań niepoprawnych pod względem gramatycznym: trudności z poprawnym używaniem wyrażeń przyimkowych, sformułowań wyrażających stosunki przestrzenne (na-pod, na zewnątrz-wewnątrz);

- trudności z pamięcią fonologiczną, sekwencyjną, czyli trudności dotyczące zapamiętywania sekwencji nazw, sekwencji czasowej, kolejności szeregów czterocyfrowych, wierszy, piosenek, więcej niż jednego polecenia w tym samym czasie;
- trudności z szybkim wymianianiem nazw, np. wszystkich znanych owoców, szeregu słów;
- wolne tempo nazywania szeregu prostych obrazków;
- trudności z nazywaniem i zapamiętaniem liter alfabetu, powtarzaniem z pamięci szeregów słów oraz szeregów cyfrowych;
- trudności z zapamiętaniem tabliczki mnożenia.

Lateralizacja:

- utrzymywanie się oburęczności.

Orientacja w schemacie ciała i przestrzeni:

- trudność z jednoczesnym wskazywaniem na sobie części ciała i określaniem ich terminami prawo-lewo;
- trudności z określaniem położenia przedmiotów względem siebie;
- pisanie liter i cyfr zwierciadlane i/lub zapisywanie wyrazów od prawej do lewej strony.

Czytanie:

- nasilone trudności w nauce czytania, które można dostrzec, jeżeli dziecko bardzo wolno czyta i stosuje prymitywną technikę (głoskowanie lub sylabizowanie z wtórną syntezą słowa), choć popełnia niewiele błędów;
- bardzo szybko czyta, lecz popełnia przy tym liczne błędy, wynikające z tego, że dziecko domyśla się treści na podstawie kontekstu;
- niewłaściwie i słabo rozumie przeczytany tekst.

Pisanie

Trudności z opanowaniem poprawnej pisowni związane z **opóźnieniem rozwoju spostrzegania wzrokowego i pamięci wzrokowej** to:

- trudność z zapamiętaniem kształtu rzadziej występujących liter o skomplikowanej strukturze (np. wielkie litery pisane: F, H, Ł, G);

- mylenie liter podobnych pod względem kształtu, np. l-t-ł, m-n;
- mylenie liter identycznych lecz inaczej położonych w przestrzeni;
- popełnianie błędów podczas przepisywania tekstów.

Trudności z opanowaniem poprawnej pisowni wynikające z **opóźnienia spostrzegania słuchowego dźwięków mowy oraz z opóźnienia rozwoju pamięci słuchowej:**

- mylenie liter odpowiadających głoskom podobnym fonetycznie (np. z-s, g-k, w-f, d-t);
- trudności z zapisywaniem zmiękczeń, mylenie głosek i-j, głosek nosowych ą-om, ę-em;
- nagminne opuszczanie, dodawanie, przestawianie, podwajanie liter i sylab;
- pisanie wyrazów bezsensownych;
- nasilone trudności podczas pisania ze słuchu.

Orientacja w czasie:

- trudności z określaniem pory roku, dnia, czasu na zegarze.

Jeżeli powyższe symptomy oraz trudności w czytaniu i pisaniu utrzymują się u dzieci w klasie 2. pomimo pomocy udzielanej przez rodziców w domu i właściwej pracy nauczyciela w szkole, należy przeprowadzić badanie diagnostyczne w poradni psychologiczno-pedagogicznej w celu stwierdzenia, co jest przyczyną owych zaburzeń. Jedną z nich może być właśnie **dysleksja**.

Ocenę **ryzyka dysleksji** można przeprowadzić wcześniej (klasa 0-1), najlepiej zrobić to po konsultacji z wychowawcą dziecka. Im wcześniej zostaną rozpoznane u dziecka tego typu trudności, tym lepsze efekty przyniesie terapia.

Dorota Floriańczyk
Anna Karczevska

Bibliografia:

Bogdanowicz M. „Ryzyko dysleksji. Problem i diagnozowanie”. Gdańsk. Harmonia. 2002.